MIC DICȚIONAR DE TERMENI ANTROPONIMICI

Observând că în monografiile apărute în zonă, termenii de specialitate nu sunt întotdeauna folosiți cu accepțiunile proprii, am considerat că o trecere în revistă a acestora ar fi necesară atât pentru a motiva opțiunea noastră în folosirea acestora, cât și pentru utilizarea lor de către alte persoane. Ca urmare, oferim lista celor întâlniți de noi în lucrările consultate, adeseori cu observațiile personale, atunci când interpretările sunt divergente. În mod deosebit am insistat asupra noțiunilor de *poreclă* și *supranume*, pentru care am înregistrat cele mai numeroase opțiuni, de la o sinonimie totală, până la o deosebire explicită, tranșantă. Punctul nostru de vedere, pe bază de argumente teoretice și practice, este net în favoarea distincției dintre aceste două concepte.

Pentru început, ținem să subliniem faptul că aproape toți termenii pe care i-am analizat, indiferent de accepțiunea concretă pe care o au, sunt formați cu ajutorul elementelor *-onim* „termen, nume, denumire", *-onimic* „relativ la nume", *-onimie* „nume, denominație, denumire", toate din gr. *onyma* „nume" (Andrei 1987: 199). Acestea sunt adăugate unor determinanți „prin care se indică clasa referentului «ființă umană», în opoziție, de exemplu, cu *topo-nim* «nume propriu de loc», *astro-nim* «nume propriu de corp ceresc» etc." (Ionescu Pérez 2007: 217).

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

Adelfonim, s. n. (cf. gr. *adelphos* „frate" + *-onim*) „(supra)numele fratelui mai mare folosit ca supranume al altor fraţi, ca expresie a relaţiilor fraterne" (Ionescu Pérez 2007: 227–228).

***Alonim*,** s. n. (< fr. *allonyme*, engl. *allonym*) „semnat cu numele altuia. // s.m. persoană care semnează o lucrare cu numele altuia" (NDULR: *s*.v.); cf. *alo-* „altul, diferit, deosebit, alternare, alternanţă" (< gr. *allos* „altul" > fr., it., germ., engl. *allo-* > rom. *alo-*) (Andrei 1987: 18–19). George Coşbuc, de pildă, poetul meleagurilor de care ne ocupăm în această lucrare, a mai semnat: *Bran*, *George Cuşbă* / *Cujbă*, *Stan Pîrjol* (Straje 1973: 178).

Anagramă, s.f. (< fr. *anagramme*) „cuvânt obţinut prin schimbarea ordinii literelor altui cuvânt; joc distractiv care foloseşte acest procedeu; (rar) antimetabolă" (DEN: *s*.v.). Un exemplu de anagramă găsim tot la poetul nostru de suflet, George Coşbuc, care a folosit şi această modalitate de semnătură: *Boşcu*, *C. Boşcu* (Straje 1973: 178).

Andronim, s. n. „supranumele soţiei, format de la numele soţului, ca expresie a relaţiei conjugale" (Ionescu Pérez 2007: 227).

Antroponim, s. n. (< fr. *anthroponyme*) „nume de persoană" (DEN: *s*.v.).

Ca semn lingvistic autonom, antroponimul are, în perspectiva lui Ionescu Pérez, „un statut privilegiat, întrucât este unitate atât a sistemului, în calitate de semn lingvistic stabil, cât şi a comunicării, ca element al formulei antroponimice" (Ionescu Pérez 2007: 223).

Date importante, de interes general asupra antroponimelor, sunt oferite de *Enciclopedia limbii române* (ELR), al cărei coordonator este acad. Marius Sala. Astfel, antroponimele sunt clasificate, din punct de vedere funcţional, după semnificaţia formei, după structură, după origine.

„Din punct de vedere funcţional", antroponimele se clasifică „în *antroponime individuale*: prenume (= nume de botez), nume de familie, supranume (porecle, pseudonime) şi *antroponime colective* (de grup familial, de grup social)". […] „După semnificaţia formei, se împart în *antroponime nemotivate* (forma nu are înţeles pentru vorbitor) şi *antroponime motivate* (forma provine de la un cuvânt comun cu semnificaţie)". […] „Prin funcţia şi semnificaţia lor socioculturală, antroponimele pot fi religioase şi laice (profane) […]". „Ca structură, *antroponimele* sunt *simple*, *derivate şi compuse*" (ELR: 49).

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

În discutarea originii lor, trebuie întotdeauna să ținem cont de faptul că antroponimele alcătuiesc un sistem dinamic, condiționat socio-istoric, „supus modei și imitației" (Felecan, N. 2010: 83); prin urmare, etimonul și evoluția lui se pot explica numai prin stabilirea etapei în care s-au format / dezvoltat: „în procesul de *romanizare* (subl. n.) pe fondul creștinării populației autohtone [prima etapă], împrumuturi onomastice directe de la *popoarele migratoare*: slavi, cumani, unguri [a doua etapă] sau, cele *culte*, pe cale bisericească, din limba greacă [a treia etapă]" (ELR: 49), la care se adaugă sistemul *medieval* și cel *modern* (următoarele etape).

Așadar, în analiza antroponimelor, cercetătorul trebuie să țină seamă de toate aceste aspecte, căci modul în care reușește să o facă poate convinge sau poate genera discuții și controverse.

Antroponimic, s. n. „(< adj. *antroponimic*, -ă, cf. fr. *anthroponymique*): nume de persoană. De exemplu: *Ion*, *Gheorghe*, *Nicolae*, *Elena*, *Coca*, *Liliana*, *Aurelia*, *Ciobanu*, *Dobrescu*, *Corneanu* etc." (MDTL: *s*.v.).

Dicționarul de științe ale limbii (DSL 2001) este mai bogat în date privitoare la accepțiunea cuvântului: „Nume propriu de ființă umană care poate fi prenume, patronim sau poreclă. Fiecare persoană are unul sau mai multe prenume alese de părinți (sau de alte rude) și un patronim bazat pe filiația indivizilor; sistemul antroponimelor românești este cu precădere bipartit (deși a suferit diverse influențe sau mode, mai ales în ce privește prenumele)" (DSL: *s*.v.).

Antroponimie, s.f. „1. ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul numelor de persoane; antroponomastică. 2. totalitatea numelor de persoane dintr-o localitate, dintr-o regiune sau dintr-o limbă" (< fr. *anthroponymie*, cf. gr. *antropos* „om" + *onoma* „nume") (DEX: *s*.v.; cf. și MDTL: *s*.v.; DEN: *s*.v.). Nu de puține ori termenul creează ambiguități între obiectul de studiu, „totalitatea numelor de persoane", și studiul acestora; de aceea, unele lucrări simt nevoia unor detalieri suplimentare. DSL, de pildă, este, și în privința acestui termen, mai cuprinzător, *antroponimia* însemnând „studiul științific al antroponimelor, care înglobează atât cercetări etimologice, cât și extralingvistice (istorice etc.). Antroponimia se află în relație directă cu onomastica, toponimia, onomasiologia, româna manifestând o interdependență specială din acest punct de vedere" (DSL: *s*.v.).

Desprindem din definițiile date că *antroponimia* nu se reduce numai

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

la studiul general al numelor de persoană pentru a vedea transformările care se produc de-a lungul timpului, ci este, mai ales, studiu etimologic bazat pe fapte lingvistice și extralingvistice, pentru a putea oferi întreg complexul de date legat de respectivul nume, probând, astfel, lucruri referitoare la genealogia limbii și a poporului care o vorbește.

Antroponomastic, -ă, adj., s.f. „1. adj. antroponimic (1). 2. s.f. antroponimie (< fr. *anthroponomastique*)" (DEX: *s*.v.; MDTL: *s*.v.).
Termenul, luat din franceză, nu s-a impus în lucrările de lingvistică românească, de aceea MDTL se rezumă doar la a-l înregistra, dar pentru sens trimite la *antroponimie*. DSL, în schimb, nici nu-l consemnează, ceea ce întărește ideea desprinsă din afirmația noastră.

Criptonim, -e, adj., s. n. (< fr. *cryptonyme*) „1. adj. cu nume ascuns. 2. s. n. nume împrumutat, imaginar sau format din inițiale cu care un autor își semnează opera; pseudonim. 3. lucrare semnată cu un criptonim" (DEN: *s*.v.).
În fapt, aproape toți scriitorii noștri au folosit și folosesc aceste sisteme de semnătură: Liviu Rebreanu a semnat și cu inițiale: *L. R.*, *l. r.* sau cu alte nume (fictive ori nu): *Grachus*, *Olly Oliver*, *Remy*, *Spectator*.
I. L. Caragiale a fost și mai prolific în utilizarea procedeului: *C*, *C …*, *D. C. T.*, *i.*, *I. L. C.*, *L.*; *Allegro*, *Car*, *Caracudi*, *Falstaff*, *Farsor*, *Grigori*, *Hans*, *Ics*, *Intim*, *Ion*, *Luca*, *L. Van-Tyn*, *Le-Van-Tyn*, *Mezelic*, *A. Museus*, *Nastratin*, *Noi*, *Oblivius*, *Palicar*, *Palicari*, *Papură*, *Picolo*, *Piccolino*, *Pince-nez*, *Quodlibet*, *Rac*, *Spanachidi* (comun uneori cu *Anton C. Bacalbașa*), *Timon*, *Un fachirist convins*, *Un june monșer*, *Un june român*, *Un mare anonim*, *Un patriot român*, *C. Valentin*, *Zah-George-Duma*, *Zoil* (vezi Straje 1973: 124–125).

Deantroponime, s. n. (< fr. *déanthroponymes*) „supranume care provin din antroponime preexistente în sistem" (Ionescu Pérez 2007: 227).
Deapelative, s. n. (*delexicale*) (< fr. *déappellatifs*) supranume care provin din nume comune (apelative); „care se referă la trăsături fizice, psihice, morale, grade de rudenie, vârstă, meserii, profesiuni, funcții publice, militare și eclesiastice, titluri și grade ierarhice, animale, plante, obiecte etc." (Ionescu Pérez 2007: 229).

Denominație, s.f. „numire, denumire". Din lat. *denominatio*, fr. *dénomination* (NDULR 2006: 353; DEN: *s*.v.). Este un termen care și-a găsit locul în teoria discursului: „un act de desemnare a unui

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

referent, pornind de la realitate spre limbă" (Nagy 2015: 112). De altfel, Rodica Nagy precizează că, „de obicei, *denominația* este identificată cu *desemnarea*, ambele constând din relația care se stabilește între un *semn lingvistic* (cuvânt) și un *referent* (obiect), adică o realitate lingvistică, numită *desemnat*". „Atribuirea unui nume propriu sau a unui nume comun printr-un astfel de act de referință are la bază ceva însușit, memorizat, constând dintr-un act prealabil de «botezare», dintr-o *habitudine asociativă*" (Nagy 2015: 112).

***Deonime*,** s. n. „nume proprii formate de la nume comune." „Ele caracterizează toate subclasele onomastice: prenume: *Brad*, *Crin*, *Garofița*, *Luminița* etc.; nume de familie: *Butnaru*, *Baltă*, *Capră*, *Cucu*, *Herghelegiu*, *Grasu*, *Lungu*, Pădure etc.; porecle: *Caterincă*, Râiosu, Vâjâială etc." (ELR: 169).

***Deonomastice*,** s. n. „nume comune formate de la nume proprii". „Trecerea numelor proprii în clasa substantivelor comune implică relații semantice, caracteristice deantroponimelor, de tipul: numele autorului / inventatorului / producătorului se atribuie creației / operei / invenției / produsului: *Grigorescu* (numele pictorului) > (un) *grigorescu* (tablou); *Jobin* (numele unui pălărier bucureștean) > *joben*; numele personajului literar sugerează o trăsătură de caracter: *Hagi Tudose* > *avar*; *Păturică* > *parvenit*" (ELR[198]: 169–170).

***Detoponime*,** s. n. (< fr. *détoponymes*), „nume proprii (de persoane) care exprimă relația între un individ și un loc determinat" (Ionescu Pérez 2007: 228).

Etnonim, s. n. (< fr. *ethnonyme*) „nume de popor" (DEN: *s.v.*).

***Etnonimie*,** s.f. „studiul numelor de popoare".

Gamonim, s. n. (< gr. *gamos* „căsătorie" + *-onim*) „nume derivat de la numele unuia dintre soți, mai ales numele bărbatului format de la cel al soției și achiziționat la căsătorie", și *nu* „nume de căsătorie" sau „marital" (Ionescu Pérez 2007: 218, 227).

Genealogic, adj. (fr. *généalogique*) „1. Care se referă la genealogie. 2. Arbore genealogic = filiația unei familii, redată în formă de arbore" (DEN: *s.v.*).

[198] Facem mențiunea că toate articolele referitoare la termenii selectați de noi, din ELR, sunt scrise de Domnița Tomescu.

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

Genealogie, s.f. (fr. *généalogie*, lat. *genealogia*) „1. Filiație a membrilor unei familii, cu indicarea gradului lor de rudenie. 2. Disciplină care studiază filiația familiilor domnitoare, nobiliare etc. și gradul lor de rudenie" (DEN: *s.v.*).

Genealogist, s.m. și f. (fr. *généalogiste*) „persoană care întocmește genealogii; specialist în genealogie" (DEN: *s.v.*).

Hagionim, s. n. (< fr. *hagionime*, din *hagio-* (< fr. *hagio-*, gr. *hagios*), element de compunere cu sensul de „sfânt") „nume de sfânt" (DEN: *s.*v.).

Hagionimie, s.f. „studiul numelor religioase".

Hipocoristic, adj., s. (< *hipocoristic*, adj. „(despre cuvinte sau despre sufixe) care exprimă mângâiere, sentimente de afecțiune; dezmierdător, alintător, tandru (< fr. *hypocoristique*)"; DEX: *s.*v.; DEN: *s.*v.); (substantivat) „formă onomastică secundară cu caracter afectiv, rezultată din modificarea formală a unui antroponim (prenume)" (ELR: *s.*v.). Aceeași lucrare, la care am apelat în mai multe rânduri, *Enciclopedia limbii române*, precizează și alte aspecte importante referitoare la hipocoristice, precum: modul de formare, metamorfozarea lor în prenume sau supranume individuale și, ulterior, în nume de familie, aria de răspândire, atestarea istorică.

Referitor la modul de formare sunt amintite două procedee: *fonetice* și *lexicale*. Între cele *fonetice* este menționată *scurtarea*, cu variantele: „afereză: *Culai*, *Culiță* < Neculai, *Niculiță*; sincopă: *Codin* < *Constantin*, *Costa* < *Costatin*; apocopă: *Gheo*, *Teo*; redublare silabică: *Luluș* < *Corneluș*, *Lili* < *Elena*, *Mimi* < *Maria*", iar între procedeele *lexicale* este amintită *sufixarea* (*diminutivală*): *Petruț*, *Vasilaș*, *Gheorghiță*, cu precizarea că cele două procedee se pot și combina: *Onuț*, *Onică* (ELR: 254).

În privința apariției lor, se specifică faptul că, în inventarul onomastic, acestea datează de la sfârșitul secolului al XII-lea la românii sud-dunăreni: *Ioniță*, *Niculița*, din secolul al XIII-lea, în Transilvania și din secolul următor, al XIV-lea, în Țara Românească și Moldova (ELR: 254).

Matronim, s. n. (< fr. *matronyme*) „nume de femeie format din numele mamei; matronimic" (DEN: *s.*v.); „supranumele descendenților direcți, format de la (supra)numele individual al mamei ca expresie a filiației materne" (Ionescu Pérez 2007: 227).

Matronimic, adj., s. n. (< *matronim*

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

+ *-ic*) „nume de familie care derivă dintr-un nume propriu (sau dintr-un apelativ) de genul feminin; matronim" (DEN: *s.v.*).

Nume, s. n. „1. cuvânt sau grup de cuvinte cu care se denumește o ființă sau un lucru, o acțiune, un fenomen etc.; denumire, numire: *nu cere semne și minuni care n-au chip și nume* (Eminescu). […] 2. (gram.) denumire pentru părțile de vorbire care se declină (substantive, adjective, pronume); (special) substantive. 3. calificativ, atribut; poreclă; (p. ext.) titlu, rang […]. 4. reputație, faimă: *toți și-ar fi pierdut casta și numele dacă ar fi îngăduit o asemenea nuntă*. […]. 5. persoană, ființă denumită; lucrul însuși: *de este vreun nume la care să se-nchine un suflet omenesc, … tu ești acea ființă*. (lat. *nomen*)" (NDULR: *s.v.*).

Pentru ceea ce ne interesează aici ne vom ocupa de *numele proprii*. Într-un stadiu mai vechi de limbă, persoanele erau cunoscute doar după un singur *nume*[199], și numai atunci când acesta coincidea, odată cu înmulțirea populației, la două sau mai multe persoane se adăuga, pentru identificare, un altul, de obicei numele tatălui: *Ioan al lui Vasile*, iar, mai apoi, și alte nume legate de: locul de baștină (toponime), de etnie, de ocupație, de o poreclă etc.: *Ioan Runcanu*, *Onul Zăgrean*, *Toader Rusul*, *Ursul Morarul*, *Maftei Bilaș* etc. Acest al doilea nume a fost denumit, pentru a nu se confunda cu primul, *nume de familie*[200].

[199] Inițial, fiecare persoană avea un nume, fiindcă, „trăind în colectivitate, oamenii au simțit dintotdeauna nevoia de a vorbi unul despre altul. Cât timp cel despre care se vorbea era prezent, el putea fi desemnat într-un anumit fel și fără a avea un nume propriu-zis (prin gesturi, prin mimică etc.). Dar când cel pus în discuție era absent, era indispensabil ca el să fie diferențiat printr-un semn oarecare de ceilalți oameni, prin urmare s-a ivit imediat nevoia ca fiecare persoană să aibă un nume", iar „acesta se fixează – cel puțin în parte – prin voința indivizilor" (Graur 1965: 17, 5).

[200] Alături de formula antroponimică consacrată, legală, prenume + nume, se mai întâlnesc încă de la început și alte elemente (adică mai multe cuvinte). Fără a avea pretenția unei perspective diacronice precise, acestea reprezintă:

– numele tatălui, uneori al mamei, inclus între prenume și nume: *Floare Iuon Kosbuk, Toader Alexa Bugnaru*. Și astăzi, anumite instituții cer acest lucru: prenumele + prenumele tatălui (sau inițiala prenumelui tatălui) + numele de familie: *Ioan Vasile Popescu* (*Ioan V. Popescu*).

– un supranume adăugat numelui de familie: *Maftei Iacob Runcanu* (Catalano f.a.: 106, în nota 159: „pentru că a venit din Runc"), *Barbu Ștefănescu Delavrancea* etc.

– la femei, în special, se poate păstra și

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

După denotat numele propriu poate trimite la *nume de persoană* (*prenume*, *nume de familie*, *supranume*, *porecle*), zoonime, toponime, astronime, nume de întreprinderi și instituții, nume de obiecte industriale și mărci, nume de evenimente istorice, social-politice, nume de sărbători, nume de vehicule, titluri de opere științifice și artistice. […] Nu alcătuiesc o clasă închisă rigid, transferurile spre numele comune fiind frecvente. Se redau ortografic cu majusculă la inițială" (ELR: *s*.v.). „Problema genului, a numărului și a determinării (cu articol) are într-adevăr aspecte speciale în cazul numelor proprii, dar acestea presupun și probleme de ordin semantic, fiindcă, desemnând realități, sunt totuși lipsite de sens lexical comparabil cu cel al numelor comune, ele fiind simple etichete denominative, a căror funcție de identificare depinde numai de asocierea stabilită între nume și referent" (Nagy 2015: 257).

Nume de botez. „Formează o subclasă a prenumelor, alături de numele profane sau păgâne. Sunt nume tradiționale cu semnificație creștină și conținut religios, în general. […] Inventarul numelor de botez cuprinde nume biblice de origine ebraică: *Ioan*, *Iacob*, *Maria*, transmise prin latina medievală și greaca ecleziastică, de origine greacă: *Gheorghe*, *Alexandru* sau latină: *Augustin*, *Casian*. […] Numele de botez pătrund în inventarul românesc prin filiere diferite: catolică latinizantă și ortodoxă bizantino-slavă. Apar cu o frecvență semnificativă în primele documente românești: în sec. 11 la românii sud-dunăreni: *Ioan*, *Ioniță*, *Grigorie*, *Niculița*, *Theodor*, *Dimitrie*, *Petru*, *Lazăr*, *Constantin*; în sec. 13 în Transilvania: *Buna*, *Karachin* (*Crăciun*), *Micus*, *Nuqucz* (1201–1203); în Țara Românească: *Ioan* (1247) și în sec. 14 în Moldova: *Petru* (1384), *Roman*, *Alecsandru*, *Bogdan*, *Ioanâș*, *Iuga*, *Andriaș*, *Costea* (1392)" (ELR: *s*.v.). „În epoca modernă numele de botez nu sunt exclusiv religioase, copilul primind la botez și nume laice" (ELR: 382).

Nume calendaristice. Numele calendaristice sunt nume de botez, aflate în relație directă cu sărbătorile calendarului religios[201].

---

numele de familie de dinaintea căsătoriei, cu sau fără cratimă adăugat numelui de familie al soțului: *Hortensia Papadat-Bengescu*, *Domnița Ichim Tomescu* etc.

– două sau mai multe prenume, mai cu seamă în epoca modernă.

[201] Pentru mai multe date asupra acestei categorii antroponimice, vezi ELR: 382.

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

Nume de familie. Sunt „nume de individualizare a unei persoane, alcătuind împreună cu prenumele un nume mixt (nume de familie individual), sau a unui grup de persoane legat prin rudenie directă sau indirectă (nume de familie colectiv). […] Denominația prin nume de familie are un caracter oficial, care fixează uneori forme populare: supranume sau porecle. […] Ca inventar onomastic secundar, numele de familie provin din surse diferite: *lexicale* (forme *delexicale*): *Ion Frunză*, *Vasile Cucu* etc.; *onomastice* (forme *deonomastice*, *deantroponimice*): *Radu Mircea*, *Ion Alexandrescu*; și *toponimice*: *Ion Bucureșteanu*. […] Primele dispoziții legale asupra folosirii numelor de familie apar în *Sobornicescul hrisov* din 1785, emis de Alexandru Mavrocordat în Moldova, și în *Codica civilă a Moldovii*, a domnitorului Scarlat Callimachi din 1817 (*Codul Calimah*)" (ELR: *s.v.*).

Nume individual. Este numele pe care îl poartă fiecare individ în parte; nume de botez; prenume.

Referitor la sinonimia celor trei termeni, putem afirma că *numele individual* și *prenumele* au o sferă semantică mai cuprinzătoare decât *numele de botez*, întrucât acesta din urmă cuprinde doar *numele individual* sau *prenumele* primite la ceremonia botezului creștin. Pe de altă parte, *prenumele* are un loc fix în „structura antroponimică", dat de înțelesul elementului de compunere *prae-* „înainte", deci „numele dinaintea numelui (de familie)". „Din perspectivă diacronică, numele individual se relevă a fi singura categorie funcțională stabilă. Ea poate fi numită prin *prenume*, cu corespondent în toate limbile romanice, dar de uz oficial numai în română și franceză: *prenume – prénom*, în celelalte *nome*, *nombre*" (Ionescu Pérez 2007: 221).

***Nume mic*,** „nume de botez" (ELR: 917); nume individual (în opoziție cu *numele colectiv* sau *numele de familie*). Expresia se folosește, uneori, pentru a preciza care este *prenumele* într-o structură în care ambele elemente[202], *nume* și *prenume*, pot fi utilizate fie ca prenume, fie ca nume de familie: *Gheorghe Radu* / *Radu Gheorghe*, *Vasile Gheorghe* / *Gheorghe Vasile*.

Nume de grup (sau ***colectiv***). Este numele dat indivizilor care au un strămoș comun; nume de familie. Ionescu Pérez (2007: 221) precizează că „numele de grup se transmite obligatoriu de la o generație la

[202] Pentru locul pe care trebuie să-l ocupe acești doi termeni în formula antroponimică, v. *infra*.

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

alta". Îl găsim în formula oficială latinească de trei elemente: (*praenomen* + [*nomen* + *cognomen*]) și îl distingem prin *nume de familie* (fr. *nom de famille*, it. *cognome*, sp. *apellido*, pg. *apelido*). Desemnează un grup, o categorie sau un segment de persoane „stabilit după apartenența la un anumit loc, persoană, organizație politică sau culturală, curente literare sau filosofice etc." (DTRO, p. 27, *ap*. Adam 2012: 7). Ele se formează prin derivare de la o temă ce trimite la denotatul de pornire: *coșbuceni / hordouani*, *telceni*, *someșeni*, *zagreni*; *comănești*[203]; *peneliști*, *pesediști*; *clasiciști*, *semănătoriști*; *optzeciști* etc.

Onomastică, s.f. „disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea, formarea și evoluția numelor proprii; totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune, dintr-o epocă etc. (< fr. *onomastique*)" (DEX: *s*.v. *onomastic*, -ă).
Dicționarul esențial de neologisme al limbii române (DEN) înregistrează cuvântul doar ca adjectiv, *onomastic*, -ă, cu sensul „1. adjectiv «de nume propriu»", dar și „2. substantiv feminin: «studiul numelor proprii»", la care adaugă și o a treia accepțiune, „3. «zi onomastică (și substantivat, f.) = ziua de sărbătorire a numelui cuiva, ziua numelui»" (DEN: *s. n.*).
Întrucât în categoria numelor proprii intră și nume de locuri, de localități etc., *onomastică* s-a folosit și se mai folosește atât cu sensul de nume de persoane, cât și cu unul mai larg, nume de persoane și nume de locuri. Dăm ca exemplu lucrările lui Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, 1933, și ale lui Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, și *Studii de onomastică românească*, Ediție îngrijită, postfață și indice de Eugen Pavel, Cluj-Napoca: Editura Clusium, 2005. Se vede limpede că în prima lucrare, cea a lui N. Drăganu, termenul *onomastică* se referă la numele de persoane și este situat pe același plan, printr-un raport de coordonare realizat prin și, alături de *toponimie*, care, fără îndoială, se referă la numele de locuri. În cărțile lui Pătruț termenul *onomastică* cuprinde totalitatea numelor atât de persoane, cât și de locuri.
În încercarea de a stabili sfera semantică a termenului, am apelat și la DSL, care definește *onomastica* drept „disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea,

[203] Domnița Tomescu (1975) remarcă faptul că un derivat în *-ești* poate indica nu numai un nume de grup („locuitorii din satul Comana"), ci și pe cei care sunt descendenții familiei Coman sau grupul de oameni care poartă numele *Coman*.

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

formarea și evoluția *numelor proprii de persoană* [subl. n.] (vezi *antroponim*), studiu diferențiat de cel al altor nume proprii (cum ar fi cele ale numelor de locuri, mai puține la număr, vezi *toponimie*; *propriu*)" (DSL: *s*.v. *onomastică*). Având în vedere faptul că lucrarea este opera unui valoros colectiv de cercetători și că aceasta urmărește să prezinte „o imagine a ceea ce înseamnă lingvistica modernă astăzi" (DSL: 5), considerăm că se cuvine să ne apropriem, în utilizarea termenului, accepțiunea dată aici, „nume proprii de persoane".

Onomasticizarea, s.f. (derivat care are la bază substantivul *onomastică*), „transferul numelor comune în subclasa numelor proprii", reprezintă „una dintre sursele formării și ale diversificării inventarului onomastic românesc, alături de împrumutul de forme străine, în totalitate de proveniență lexicală […]" (Tomescu 2007: 405).

Onomasticon, s. n. (ngr. *onomastikón*, fr. *onomasticon*) (rar) lucrare care cuprinde un index de nume de persoane (DEN: *s*.v.); „ansamblul numelor de persoane dintr-o limbă, de pe un anumit teritoriu, dintr-o perioadă istorică etc. (sinonim al termenului antroponimie)" (Ionescu 2001: 410).

Patronim, s. n., „nume de familie" (< fr. *patronyme*; DEN: *s*.v.). „Indică descendența / genealogia / filiația pe linie paternă, formându-se de la prenumele sau supranumele individual al tatălui. Fac parte din subclasa supranumelor" (ELR: 422).

Patronimic, adj. (în sintagma) *nume patronimic*; (și substantivat, s. n.) „a) nume pe care îl poartă (după tată) toți membrii unei familii; nume de familie; b) (la unele popoare) nume dat membrilor unei familii și format de la numele tatălui cu ajutorul unui sufix special (< fr. *patronymique*)" (DEX: *s*.v.; cf. și DEN: *s*.v.).
Enciclopedia limbii române tratează în același articol lexicografic *patronimele* și *patronimicele* (patronime / patronimice). După ce precizează sensul termenului, lucrarea oferă date asupra tipurilor de patronime: flexionare și derivative sau sufixale, menționând că tipul „flexionar are forme la cazul nominativ: *Ion Pătru*, *Vasile Dobre* sau genitiv, alcătuind o determinare: *Ion al Radului* sau mai multe determinări: *Nică a lui Ștefan al Petrii*". Tipul sufixal „se realizează cu ajutorul sufixelor de descendență / patronimice: *-ea*: *Petrea*, *Barbatea*; *-escu*: *Ionescu*, *Petrescu*; *-íu*: *Gheorghiu*, *Vasiliu*; *-oiu*: *Pătroiu*, *Costoiu*; *-oń*: *Ignatoń*, Lăzăroń; *-ońu*: *Dobrońu*, Mărcońu; *-one*: *Ioviṭone*, *Oprone*; *-ilă* (nesigur): *Băncilă*,

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

Moisilă, *Oncilă*; *-otă*: *Dobrotă*, *Neagotă*" (ELR: 422).

Referindu-se doar la *patronimic*, și DSL aduce câteva informații utile, asemănătoare celor din ELR. Patronimicul este un „supranume antroponimic format prin diverse procedee de la numele / supranumele individual al tatălui". Între procedee, „în parte comune cu latina și cu limbile romanice", sunt enumerate forme „de tip nemarcat în nominativ, juxtapus nominativului: *Ion Nicoară*", construcții cu genitivul: *Ion al lui Vasile*, prepoziționale: *alde Ion*, *alde Popescu* sau formații sufixale, de exemplu, cele în *-escu* (de origine traco-dacă sau latină), „mai vechi și predominant din sec. al XV-lea în Moldova: *Dulcescul*, *Popescu(l)*, Sârbescu, dar ceva mai târziu și în Muntenia: *Cotescul*" (DSL: 379).

Din articolul lexicografic *patronimice* (*sufixe* ~) din *Enciclopedia limbii române*, am reținut și redat, în ordinea stabilită, sufixele patronimice specializate pentru această funcție:

-escu (*Ionescu*). Sensul acestui sufix este echivalent cu sensul articolului posesiv („fiu al lui Ion"). *-escu* este sufixul adjectival *-esc*, foarte probabil devenit sufix patronimic prin intermediul formei de plural *-ești*: *Filipeștii* „urmașii lui *Filip*" > top. *Filipești* „moșia *Filipeștilor*" > *Filipescu*(*l*) „proprietarul moșiei". Pluralul în *-ești* poate reda „apartenența" față de singularul în *-escu* (*Comăneștii* „membrii unei familii denumite Comănescu") sau „filiația familială față de un nume reprezentând baza formației" (*Comăneștii* „membrii unei familii descendente dintr-un *Coman*"; vezi și *Zărnești* „fiii lui Zârnă cel bătrân"). Același plural în *-ești* poate, însă, să-i denumească și pe membrii unei familii al cărei nume nu este în *-escu* (*Batoreștii* „membrii familiei *Batori*"), după cum poate să exprime „filiația", atașat la nume formate cu alte sufixe decât *-escu*: *Corbenești* „fiii lui *Corbeanu*". Numele în *-escu* sunt cele mai vechi în sistemul românesc de nume de familie. La început erau folosite numai în mediile boierești, ulterior s-au extins la straturile sociale inferioare. Procedeul s-a oficializat la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Muntenia.

-iu (cu hiat, *Grigoriu*). Sufixul este împrumutat din greacă.

Controversate sau considerate nesigure sunt următoarele sufixe:

-eanu, a cărui apariție într-un nume ca *Mihăileanu* este contestată, întrucât sufixul se atașează în mod curent la toponime (în cazul în speță: *Mihăileni*) și exprimă „originea locală". Sufixul apare însă și în nume precum *Constantineanu*, *Teodoreanu*, care, fiind formate de la

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

nume proprii de persoane, nu pot fi încadrate la „originea locală".

-oi(*u*), sufix augmentativ care, atașat la nume de persoane (*Rădoi* < *Radu*, *Predoiu* < *Preda*), este interpretat ca sufix patronimic: „fiul mai mare al lui…". Există însă și interpretarea (ușor de acceptat a) numelor respective ca masculine, formate de la feminine în *-oaia* (*Predoaia* „femeia lui Preda").

Echivalente cu sufixele precedente sunt considerate de unii cercetători și sufixele:

-ete oltenesc (*Ionete* „fiul lui Ion");

-ete este un singular refăcut în română după pluralele în *-ești* ale derivatelor cu sufixul *-eț*;

-ea (*Anghelea* „fiul lui Anghel"), împrumutat din slavă;

-escu, *-ete* și *-iu* au și forme dezvoltate cu interfixul sau articolul *-ul*: *Tomulescu*, Rădulescu, *Chivulete*, *Dinuliu* (vezi ELR: 423).

***Patronimie*,** „s.f. studiul genealogic al evoluției numelor după tată, într-o familie (< *patronim* + *-ie*)" (DEN: *s*.v.).

***Poreclă*,** s.f. „1. supranume dat, de obicei în bătaie de joc, unei persoane, mai ales în legătură cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior, a psihicului sau a activității sale. 2. (înv. și reg.) nume de familie. [(var., reg.) *policră*, *poriclă*] (< sl. *poreklo*)" (DEX: *s*.v.).

Detalii asupra termenului se găsesc în ELR (442): „o categorie a supranumelor, deosebindu-se de acestea prin caracterul subiectiv, prin afectivitate".

În lucrările de specialitate românești, cei doi termeni sunt fie acceptați, cu anumite distincții[204], fie se preferă unul dintre ei: *poreclă* (Graur 1965: 70; Purcar-Gușeilă 1967: 146), respectiv, *supranume*, cu unele determinări: *ironice*, *neutre* (Țâra 1968: 227), *subiective* și *obiective* (Homorodean, Mocanu 1969: 227), *afective* și *neafective* (Roșianu 1976: 300).

Referitor la sensul 2. din DEX, *poreclă*, „(înv. și reg.) nume de familie", acesta era frecvent în secolul al XIX-lea, așa cum dovedesc și unele însemnări ale preoților din Hordou în registrul cununaților din 1843: „Anul 1843 luna September ziua 11 – Cununatoriu preot – Ioan Avacom – Numele, *porecla* și soartea mirilor; Numele, *porecla* și soartea Nănașilor": „La nași: Domnul Ioan Miron, Letman cu Doamna sa Maria. 28 ianuarie 1845 – Grigore Turda – militariu din Runk cu Iftinie George Miron; 27 ianuarie 1846 –Mihailă Moldovan- militari din Salva cu Titiana Kostan Zegrean" (Catalano f.a.: 90).

[204] V. Candrea 1895; Pașca 1936; Stan 1957, 1958, 1973; Grecu 1962; Cristureanu 1961; Cernăuțeanu 1961.

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

Și în *Matricola botezaților din Parohia Gr. Cath. Hordo pe Ann 1851/52* se află o precizare asemănătoare: „În aceste documente erau înscrise următoarele: anul, luna, ziua nașterii, ziua botezului, preotul botezătoriu, numele pruncului, *numele și porecla părinților* (s.n.), numele și porecla nănașilor și numele moașei: 1851 Jan. 10/12 Anton Kosbuk, Palage / Ion Todor cu m. sa Maria – Nikolay Sandu cu Ioana m. s. – Doce Todor; 1851 Jan. 25/27 Sebastian Kosbuk + Nastasia / Zaharie Avram cu muierea sa Iftinie – Tănasă Csira cu m. sa Irina – Maria Kosbuc".

Prenume, „s. n. nume care se dă unui om la naștere și care distinge pe fiecare din membrii aceleiași familii; nume de botez. (< fr. *prénom*, lat. *praenomen*)" (DEX: *s.v.*); „nume de botez; nume mic" (DEN: *s.v.*).

Pentru evoluția prenumelor, detalii și precizări se găsesc în ELR: 456–457.

În formula antroponimică, termenul, potrivit etimonului, trebuie să ocupe prima poziție, fiindcă, indiferent dacă acceptăm proveniența cuvântului numai din franceză sau din franceză și latină, etimonul inițial este latinescul *praenomen*, un derivat alcătuit din prefixul *prae-* (din prepoziția *prae*, cu ablativul), cu sensul „înaintea, în fața" (Guțu 1983: *s.v.*). Ca urmare, sintagma *numele și prenumele* nu se justifică, cu atât mai mult cu cât româna, ca majoritatea limbilor europene, păstrează sistemul antroponimic latin. Aceasta a fost introdusă în țara noastră în perioada comunistă, când numai elitelor puterii le era permis să fie numite cu formula normală, *prenume + nume*: *Gheorghe Gheorghiu-Dej*, *Ana Paucher*, *Ion Gheorghe Maurer*, eventual nume cunoscute ale istoriei și culturii române: *A. D. Xenopol*, *B. P. Hasdeu*, *Nicolae Iorga*, *C. C. Giurescu*, *Al. Philippide*, *Ovid Densusianu*, *Iorgu Iordan*, *Alexandru Graur* ș.a.

Ocupându-se de această problemă, Nicolae Felecan arăta că: „Majoritatea limbilor moderne, printre care și româna, pun înainte numele de botez (numele individual), după model latin: *Marcus Tullius Cicero*, *Publius Ovidius Naso*, *Quintus Horatius Flaccus*, *Marcus Porcius Cato* etc. […] Menținerea acestei formule în majoritatea limbilor moderne justifică termenul de *prenume* (*pre-* «înainte» + nume), așezat înaintea numelui, spre deosebire de maghiară, chineză, japoneză și unele limbi arabe, care plasează înainte *numele* și apoi *prenumele*" (Bidu Vrănceanu *et al.* 2001: 359, *ap.* Felecan, N. 2010: 85–86).

Autorul menționat se referă și la situațiile în care ar putea apărea abateri. „Oficial în acte, care induc

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

o ordine alfabetică, românii plasează pe primul loc numele de familie: *Călinescu Florin*, *Cristoiu Ioan*. O mențiune aparte se cuvine a fi făcută pentru lucrările științifice. Bibliografia care le însoțește utilizează, tot din nevoia ordonării alfabetice a lucrărilor, același sistem, după numele autorului sau titlu (*nume* + *prenume*): *Iordan*, *Iorgu*; *Vianu*, *Tudor* etc. Surprinde acum, cel puțin pentru neinițiați, faptul că între aceste două elemente apare virgula. Aparent, ar fi o greșeală, întrucât, între nume și prenume, conform normelor ortografice, ortoepice și de punctuație, nu se pune niciodată virgulă. În acest caz însă, virgula nu are alt rol decât acela de a atenționa asupra faptului că lucrarea respectivă este semnată de autor sau editor cu ordinea normală (*prenume* + *nume*): *Iorgu Iordan*, *Tudor Vianu* (Felecan 2010: 85–86).

Referindu-se la haosul existent în această privință, după 1990, cu exemple „din zona presei, a străzii, și a firmelor particulare", G. Gruiță (2011: 81) constată că „exigențele estetice contrastează hazliu cu jocul «nume-prenume / prenume-nume» practicat de la cap la coadă. «Surprize» de acest fel se pot întâlni în orice instituție de învățământ, cultură, administrație etc. în momentul în care angajații sunt solicitați să se prezinte. Cimitirele noastre sunt pline de asemenea «inscripții alternative», iar ferparele mortuare de la mica publicitate confirmă dezordinea. Bietul dispărut, mai ales dacă are ghinionul unei notorietăți mai extinse, umple pagina cu numele său, într-o jenantă succesiune de *Nicolae Popescu* și *Popescu Nicolae*, să zicem, după inspirația vecinilor de la bloc, după nivelul cultural al neamurilor, după bunul plac al cunoștințelor. Nu o dată, la radio sau televiziune, suntem martorii aceluiași fenomen: regula există, haosul persistă".

Pseudonim, „s. n. (< fr. *pseudonime*) nume creat sau împrumutat de un autor, de un artist etc. în locul numelui adevărat; criptonim" (DEN: *s.v.*). În sfera de cuprindere a pseudonimelor intră și alte categorii, precum: acronime (*Tradem* < *Traian Demetrescu*, *Nigrim* < *Nicolae Grigore Mihăilescu*), alonime, anagrame (*O. Carp* < *Proca*), criptonime. „Pseudonimul este preferat ca nume pentru că reprezintă denominația liberă, subiectivă, la alegerea purtătorului. […] Semnătura cu pseudonim asigură protecție și discreție, dar poate fi expresia unei timidități sau a fricii de persecuții" (ELR: 470).

Supranume, „s. n. nume adăugat la numele propriu al unei persoane; cognomen; (prin ext.) poreclă (< *supra* + *nume*; cf. fr. *surnome*)"

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)

(NDULR: *s.v.*). Într-un sens mai larg, supranume înseamnă orice adăugare la numele individului (considerat în forma inițială – prenume, nume de botez etc.). Cu timpul, odată cu fixarea categoriei *nume* (de familie), s-a ajuns la varianta *nume* + *numele tatălui*, iar pentru înlăturarea omonimiei *nume* (al individului) + *nume* (al tatălui) s-a recurs la înlocuirea primului nume prin *prenume*, un derivat care arată locul ce-l ocupă în această alăturare: *prenume* + *nume* (uneori, cu adaosul atributiv *de familie*)[205]. Ca urmare, numai pornind de aici putem stabili locul și statutul termenului *supranume*.

„În sistemul oficial supranumele dublează numele de familie, accentuând individualizarea persoanei, în cel popular supranumele substituie numele de familie sau chiar prenumele, fiind unicul mijloc de individualizare a persoanei. […] După originea lor, supranumele se clasifică tipologic în trei categorii: antroponimice, toponimice și apelative" (ELR: 553), fiecare comportând anumite trăsături privitoare la vechime, frecvență și pondere[206].

Ca termen antroponimic, este „controversat și îndelung dezbătut (mai ales în literatura de specialitate românească)" și apare numai în „categoria funcțională de constituenți specifici (dar nu obligatorii) ai formulelor neoficiale care însoțesc sau înlocuiesc prenumele și numele de familie oficiale […]" (Ionescu Pérez 2007: 222).

Teofor, adj. „purtător al lui Dumnezeu" (mai mult ca adj. în expresii precum: *nume teoforic*, *termen teoforic*, *expresie teoforică*), cf. gr. *theos* „zeu, zeitate" > fr., germ., engl. *théo-*, it. *teo-* > rom. *teo-* (Andrei 1987: 267) + *-for* (*-foră*) „care poartă, care susține, care conține, purtător, suport, bază": gr. *phoros* „care poartă, care sprijină" > „fr. *-phore*, engl. *id.*, germ. *-phor*, it. *-foro* > rom. *-for* și *-foră*" (Andrei 1987: 122).

Teonim, „s. n. (cf. gr. *theos* «zeu, zeitate» > fr., germ., engl. *théo-*, it. *teo-* > rom. *teo-*" (Andrei 1987: 267) + *-onim*), „nume de zeitate", nume conținând un element din cuvintele care îl denumesc pe Dumnezeu.

Teonimie, s.f. „studiul numelor de zeități"; „studiul numelor teonime".

[205] Dovada o găsim în faptul că majoritatea numelor de familie sunt, la origine, prenume.

[206] O parte dintre faptele prezentate în ELR sunt reluate și în DSL (vezi DSL: 523).

BDD-B859-07 © 2020 Editura Mega
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:59:03 UTC)